

Ime in priimek:	
Razred / Letnik:	

Standardizirani kompetenčno usmerjeni pisni
zrelostni izpit / zrelostni in diplomski izpit

15. maj 2024

Slovenščina

Napotki za obdelavo nalog

Spoštovana kandidatka! Spoštovani kandidat!

Pri tej klavzuri imate na izbiro tri tematske sklope s po dvema nalogama. Izberite enega od treh tematskih sklopov in obdelajte obe nalogi izbrane teme.

Tematski sklopi	Naloge
1. Literatura – umetnost – kultura	Vincenc Gotthardt: <i>Pod barvami na sliki</i> interpretacija besedila (405 do 495 besed) 1 priloga (kratka zgodba)
	Naj še nosimo narodne noše? pismo bralke/bralca (315 do 385 besed) 1 priloga (časopisni članek)
2. Fotografija	Poklicna fotografinja analiza besedila (360 do 440 besed) 1 priloga (časopisni članek)
	Zasebne fotografije in javnost mnenjski govor (360 do 440 besed) 1 priloga (spletni članek)
3. Čas	Spreminjanje časa razprava (405 do 495 besed) 1 priloga (spletni članek)
	Čas in upravljanje s časom povzetek (315 do 385 besed) 1 priloga (intervju)

Na razpolago imate 300 minut delovnega časa.

Prepuščeno vam je, katero delno nalogo tematskega sklopa obdelate kot prvo.

Pišite z modrim ali črnim pisalom, ki se ga ne more radirati/brisati.

Uporabljajte izključno liste, ki smo vam jih dali na razpolago. Za oceno upoštevamo vse, kar napišete na liste in česar niste prečrtali. Prečrtajte zaznamke na listih.

Na vsak list napišite svoje ime in tekočo številko strani. Navedite številko izbranega tematskega sklopa in naslov naloge, ki jo obdelate.

Če delate z računalnikom, uredite najprej čelno vrstico in tam vpišite svoje ime in številko strani. Kot pripomočki so dovoljeni tiskani in – v primeru, da delate z računalnikom – elektronski slovarji. Uporaba (tiskanih in spletnih) enciklopedij ali elektronskih informacijskih virov ni dovoljena.

Oddati je treba zvezek z nalogami in vse liste, ki ste jih uporabili.

Vaše delo se ocenjuje po teh kriterijih:

- vsebina
- struktura besedila
- slog in izraz
- normativna jezikovna pravilnost

Mnogo uspeha!

Tema 1: Literatura – umetnost – kultura

Naloga 1

Vincenc Gotthardt: *Pod barvami na sliki*

Napišite interpretacijo besedila.

Preberite kratko zgodbo *Pod barvami na sliki* (2022) Vincenca Gotthardta (priloga 1).

Napišite **interpretacijo besedila** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Izpostavite temo in razpoloženje besedila.
- Analizirajte jezik in slog zgodbe.
- Komentirajte izpoved besedila glede na lastno razumevanje.

Besedilo naj obsega 405 do 495 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 1 / Priloga 1

Vincenc Gotthardt: *Pod barvami na sliki* (2022)

To je še ostalo. In vsak dan, kadar sonce skoraj ob enakem času posije na ta del starih lesenih hišnih vrat, za nekaj trenutkov zaživi nekaj te blede, jasne svetlo modre barve. Iz leta v leto je je manj. Vrata so sčasoma osivela, nekaj barve pa je ostalo.

Redko kdaj še stopi pred domačijo, se postavi med podboje vrat in gleda. Srečen je, ker je ostalo še nekaj barve. Dovolj je bo za dni, ki jih ima še pred seboj. Svoje vasi ne prepozna več. Spremenila se je prav tako kot barva na vratih. Desetletja dolgo je iz svojega spomina brisal redke hiše na vasi. Potem se je nekega davnega dne tudi zgodilo, da je zadnjič prestopil prag v hiši kakšnega sosedu. Ostajal je doma. Vsega je bilo vedno manj. Tako kot barve na vratih. Bilo je je vedno manj in v njej je sonce, kadar je posvetilo nanjo, zbralo vse, kar je še ostalo.

Redko kdaj stopi skozi desetletja stara hrastova vrata. Ve, tudi danes bo spet pogledal, ali se na edinem žeblju še drži hišna številka. Že nekaj let ni več vodoravna, štirioglasta ploščica se je obesila poševno. Preostali trije žebli so zarjaveli, ker je voda s pokvarjene strehe dolgo, zelo dolgo, da, skoraj večno kapljala nanje.

Ploščica z vdolbeno hišno številko iz bakra s svojo patino pripoveduje o izgubljanju spominov. Bleda, jasna svetlo modra barva je edini nespraskani spomin, ne le na starih vratih. Tega vidi ali ga zdaj gleda, kadar stoji pred vrati v domačo hišo ali pa sedi za mizo v kuhinji. Ta del blede, jasne svetlo modre barve je ostal. In kadar gleda ta preostanek barve na vratih, se vedno bolj boji, da bi kdaj padel z vrat na tla, na senčni prag, se izgubil in postal neviden. Samo tega se boji. Ta barva mora ostati na vratih, v višini oči. Očala je že zdavnaj odložil. Na daljavo ne vidi dobro in tja že dolgo ne gleda več. Pomembno je, kaj vidi blizu. In zelo ostro vidi vse, kar je zelo blizu. Tudi ogroženi košček te barve na vratih na zunanji strani hiše. V ta ostanek barve prši dež in peče sonce. V nevarnosti je.

Kadar zapušča hišni prag in od znotraj zaklepa vrata, vedno znova stopa po preperelih deskah skozi vežo in nalomljenih stopnicah do zrušenega podstrešja, v kuhinjo s krušno pečjo. Spomini ga bolijo, ne noge, ne roke. Ne spominja se, kaj je bilo vse zapisano na listih in dokumentih in rokopisih, ki so zgoreli v krušni peči. Zažgal je, da bi pozabil. Zdaj je mimo, ne more več pogledati, kako je zares bilo. Spomin peša. In tak spomin boli. O vsem ve samo nekaj. Vse je nejasno, kot da bi gledal brez očal v daljavo. Vse izginja in vse prihaja. Spomin je tu, manjkajo podlage. Zdaj prav ničesar ne more več natančno dognati. Manjkajo dokazi. Pepel je požrl besede v sivino.

Abstraktna slika s krepkimi barvami v obokani kuhinji je edina barvita stvar v vseh prostorih hiše. Sicer je vse sivo. Samo še zarjavela veriga pri kljuki na vratih vzbuja pozornost. Prašna je in v zadnjih desetletjih ni bila nikdar uporabljena. Sedi za mizo in molči. Nato pa le pokaže na verigo in reče: To je bilo pred leti. Z verigo je postal prostor zame varnejši. Vsak večer sem se zavaroval z verigo. Zdaj ne več. Hišni prag je dovolj visok, nihče več ne prihaja.

Baterije, majhne kot grah, ležijo pred vazo sredi mize. Za slušni aparat so, ki raztrgan leži poleg njih. V vazi je nekaj sivih mačic. Teh v zadnjih letih ne zamenjuje več. So še edini spomin na veliko noč. Enkrat na leto dohitijo pravi čas. Kamen od bogve kod je tudi še na mizi in kozarec za vodo. Za pitno vodo iz pipe v kuhinji. Pod pipo nekaj uporabljenih posod. Te se pomivajo sproti. Pa še knjiga, edina, na katero še ni legel prah preteklih mesecev. Prah pripoveduje o gibanju v hiši. Nekdo dan za dnem sedi za mizo. Na stolu ni prahu, del mize je brez prahu. Samo to. Pa še nekaj sledov je po kuhinji. Od mize do vode. Od mize do peči.

Od peči do omare z nekaj starimi fotografijami. Do okna in skozi vrata v kopalnico. Pa spet v vežo k oknu, prepredenemu s pajčevino. Skoraj na sredi stoji vaza s posušeni rožami, ovenčanimi s prahom, ki je z leti dozorel.

45

Ni ostalo veliko poti. Osamljena roka že dolgo riše njive na zid. Poti med njimi in gozdove, ki jih že dolgo ni več. Kaj se bo sejalo na njivi letos? Kje bo zasejana rž, kje oves? Kje bo zrasel krompir in kje buče in koruza za žgance? To je ostalo edina skrb. Da, vmes je še reka, ki loči travnike med tu in tam. In most. Tega bo treba popraviti. To je edina skrb, edino delo, dan za dnem, poleti in pozimi. In tudi do stene, porisane s svinčnikom, z nešteti črtami okoli vedno iste njive, vodi steza skozi prah na levi in desni. Vsak dan je nekaj prahu več za vedno krajše poti.

50

Skozi okno se sliši jasen glas. Nekaj nerazumljivih besed. Pa nekaj stavkov v jeziku, ki je v tej vasi izumrl. Ta, ki ga govori, ga ne sliši več, ker se mu je slušni aparat pokvaril. In tudi ne vidi več, da je prah prekril čisto vse. Premalo močnih očal ne nosi več. Sanja, spominja se. In nekaj vidi od blizu, vedno jasneje. Kadar sonce skoraj ob enakem času posije na del starih vrat na pragu v utrujeno hišo, za nekaj trenutkov zaživi delček blede svetlo modre barve. To mora ostati kot večni svetlo modri spomin. To si pravi, spet zapre hišna vrata, gre v kuhinjo, se usede za mizo in pod barvami na sliki položi glavo na ovitek knjige.

55

Vir: Priloga tednika *Nedelja*, 25. september 2022.

INFORMACIJE:

Vincenc Gotthardt (rojen: 1964, doma v Dulah v Ziljski dolini): umetnik, novinar in pisatelj; urednik verskega tednika *Nedelja*; živi v Celovcu

Za zgodbo *Pod barvami na sliki* je Vincenc Gotthardt leta 2022 prejel nagrado »Lastovka«, ki jo podeljuje program Radia Slovenija »Ars« za najboljšo kratko zgodbo.

Tema 1: Literatura – umetnost – kultura

Naloga 2

Naj še nosimo narodne noše?

Napišite pismo bralke/bralca.

Situacija: Bliža se poletje in z njim prireditve, kot so gasilske veselice, žegnanja in drugo. To so dobre priložnosti, da se oblečemo v razne noše, predvsem moderne oblike. Ker ste na spletu našli opis tradicionalnih noš in njihov pomen, ste se odločili, da se boste na ta zapis odzvali s pismom bralke/bralca.

Preberite članek *Prepoznate bogastvo posameznih narodnih noš?* avtorice Lučke Tancer, objavljen 3. septembra 2022 v spletnem časopisu *Slovenec* (priloga 1).

Napišite **pismo bralke/bralca** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite priloženo besedilo.
- Razložite svoj odnos do pristnih narodnih oz. sodobnih noš.
- Kritično ocenite, ali so narodne noše še izraz pripadnosti kaki regiji ali sloju in ali naj sploh še nosimo noše ter ob katerih priložnostih.

Besedilo naj obsega 315 do 385 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 2/Priloga 1

Prepoznate bogastvo posameznih narodnih noš?

Lučka Tancer

Preden si pobliže pogledamo, kakšne so značilne noše posameznih območij, da jih boste znali ločevati in prepoznavati, pa se vprašajmo, kaj je prinesel modernejši čas narodni noši. Današnja noša seveda ni enaka tisti iz 19. stoletja, doživljala je spremembe in se prilagajala času. Spremembe so se začele dogajati v 20. stoletju, že pred drugo svetovno vojno, ko so se pojavile težnje po zamenjavi nekaterih tradicionalnih elementov kmečke noše z modernejšimi.

Modernizacija narodne noše je takrat potekala pod zanimivim imenom »slovenske dečve«, pri tem pa so etnologi in drugi opozarjali na preveliko spreminjanje in maličenje avtohtonega videza narodne noše. V tridesetih letih je ta struja izzzvenela. Hkrati pa so na srečo nastajali strokovni opisi avtohtonih noš, tako zapis etnologa **Stanka Vurnika**, obstajalo pa je tudi šolanje za šivanje narodnih noš – avb, vezenin itd.

Ker v tistem času narodna noša ni imela več vloge poudarjanja slovenstva, se je vse bolj uveljavljala kot oblačilo za shode, cerkvene obrede, prireditve. Na Dolenjskem, kar opisuje **Janez Trdina**, so se ženske in moški odeli v narodno nošo ob prazniku Svetega rešnjeja telesa. Enako se v Ratečah

in na Zilji še dolgo ohranja udeležba v nošah na telovski procesiji¹, pri štehanju in drugih verskih obredih.

Da bi ljudi spodbudil k nošenju in ohranjanju narodne noše, je **France Marolt** v predvojnem času organiziral vrsto festivalov, na katerih so se srečevali ljudje, oblečeni v značilne slovenske narodne noše. Eden večjih je bil Mariborski folklorni festival leta 1939.

Kaj nam pomeni narodna noša danes?

Dandanes se z narodno nošo srečujemo na različnih turističnih in folklornih prireditvah, veselicah in koncertih narodno-zabavnih ansamblov. Redko lahko vidimo avtohtono nošo iz prejšnjega stoletja, ker se večinoma niso ohranile, z zgledovanjem po virih, ki obstajajo, pa se skušajo te narodne noše bolj ali manj približati prvotnemu videzu noše posameznega kraja.

Predrugachenje narodne noše pa še vedno poteka. Posameznim nošam se zaradi večje opaznosti, bolj udarnega in vpadljivega videza dodajajo elementi, ki k tej noši ne sodijo. To se navadno dogaja štajerskim nošam, ker da so preskromne in premalo razkošne. Potem se tak »nov« videz sčasoma ohranja, kot opozarja etnologinja **Marija Makarovič**.

Po navadi se na številnih turističnih in folklornih prireditvah ter cerkvenih obredih pojavlja gorenjska narodna noša ali noša z elementi gorenjske narodne noše, ker je najbogatejša, ima razkošno ornamentiko in bogate ter zahtevne elemente, vpadljivo avbo.

Sicer pa se lahko, če vas to zanima, o narodni noši, njenem nastanku in avtohtonem videzu, poučite v kateri od knjig naših priznanih strokovnjakov s tega področja, od Marije Makarovič, dr. Janeza Bogataja, Angelosa Baša do ddr. Marije Stanonik in drugih.

Folklorniki nosijo folklorne kostume

Etnološka terminologija za oblačila folklornih skupin določa ime folklorni kostumi, ker so nasproti folklornih skupin »nekakšno gledališče zgodovine«, kot to imenuje etnologinja **Anita Matkovič**. Ta oblačila so prirejena tudi nekaterim praktičnim zahtevam, tako marsikje namesto avbe ali peče kot naglavno pokrivalo izberejo zavijačko, ker se bolje obdrži na glavi ob poskakovanju.

Tudi plesi in folklorni kostumi niso vedno usklajeni, saj folklorne skupine v enem nastopu predstavijo ples različnih območij in se ne zmorejo za vsakega ustrezno preobleči. Vsi ti novi pojavi v oblačilni kulturi na področju narodne

noše imajo vendarle svoje mesto v našem okolju in sestavljajo našo kulturno podobo.

Zmeraj je lepo videti ženske in moške, odete v narodne noše, ker so to oblačila z vsebino, zgodovino, tradicijo, v sebi nosijo številna sporočila in drobne dragocene trenutke življenja naših prednikov, zajeta v oblačilnem videzu. [...]

Naše noše v sliki

Zdaj pa k nošam v sliki in opisih, kot jih je nanizala **Staša Košak Blumer** v knjigi *Sto narodnih noš na Slovenskem*. [...]

Panonska noša je bela noša in je zelo podobna oblačilom drugih slovanskih narodov. Pri nas se je nosila v Prekmurju, Beli krajini in vzhodni Štajerski. Moški so čez široke platnene hlače nosili platneno srajco robačo, tudi temen telovnik. Ženske so si odevale platneno krilo in rokavce, značilen je volnen pas, na glavi so nosile pečo, jalbo ali pocelj.

Alpski tip noše je zelo raznolik, v 19. stoletju je bil razširjen na Gorenjskem, Koroškem, Dolenjskem, delu Primorske, na Notranjskem in v zahodni Štajerski. Najbogatejša in najbolj prepoznavna je gorenjska narodna noša. Ženska ima na glavi avbo, pošito z bleščicami, belo blago je visoko na-

gubano, bela srajca je obrobljena s čipko, okoli ramen je ovita pisana ruta, zataktnjena za pas, nabrano krilo sega do gležnjev, čez je predpasnik, okoli bokov visi svilen pas s pentljo. Moški imajo belo srajco, telovnik z medeninastimi gumbi, hlače iz irhovine, klobuk.

Štajerska narodna noša je preprostejša. Na sliki je noša z Dravskega polja: ženska ima belo ruto na glavi, zavezano pod brado, zeleno jopo in krilo do gležnjev, nabran črn predpasnik, visoke čevlje, moški pa črn klobuk, za katerega je zataktnjen nagelj, belo srajco z manšetami, črn telovnik in hlače.

Med alpskim oblačilnim tipom si pogledajmo še **koroško narodno nošo**, ki je zelo zanimiva. Ženska nosi do kolen nagubano belo srajco s širokimi rokavi in manšetami s čipko, pisan oprsni ali ruto, speto pod vratom in zavezano na hrbtu, črno krilo in rumeno-črn predpasnik, na glavi v gube položeno pokrivalo. Moški ima na glavi klobuk, izpod katerega visijo volneni trakovi čepice, hlače do kolen, dokolenke, rdeč telovnik in kratko suknjo.

Ne smemo prezreti tudi prelepe **ziljske narodne noše**, ki jo nosijo na štehvanju, in je bila skupaj z obredom žegna sprejeta v mednarodni seznam nesnovne kulturne dediščine Unesca. Milka

Kriegl iz Zahomca za ta oblačilni zaklad pravi: »Mila in draga nam je, ker je izredna, tako drugačna, tako barvita, bogata in lepa in ker z njo praznujemo žegen. Je del naše domovine, z njo se identificiramo.« S ponosom hranijo in nosijo svojo ziljsko nošo ter jo prenašajo na mlajše rodove. Poleg barvitega krila in predpasnika so posebnost visoki čevlji s poševno peto, dragocen usnjen pas z ornamentami, sičvanimi² iz pavovega tulca in s pisanimi židanimi trakovi in bele nogavice s trakovi, pod njimi pa še »spodnji štunf«³.

Primorska narodna noša se je razvila v slovenski Istri, Brkinih, v vaseh okoli Trsta in na delu Primorske. V Trstu z okolico so se naše dame v preteklosti bogato nosile, z okrasjem, nakitom, dragocenimi materiali. Krilo je bilo raznobarvno, z več spodnjimi krili, svilen predpasnik, na levi pentlja svilenega traku, na glavi peča z vezzenino in čipko, bogata bela srajca in bele nogavice. Nosile so veliko nakita. Moški nosijo črne hlače z rdečim robom do podkolena ali dolge, telovnik in na glavi slamnik.

To je le del širokega mozaika oblačilnih videzov iz naše preteklosti. Ohranjajmo jih in ne dovolimo, da se izgubijo med potrošniško poplavo cenjenih oblačil. ■

Vir: <http://www.slovenec.org/2022/09/03/prepoznate-bogastvo-posameznih-narodnih-nos> [14.12.2023], skrajšano.

Razlaga besed:

¹ telovska procesija: verski obred/procesija na praznik

² sičvan: šivan

³ spodnji štunf: spodnje nogavice

Tema 2: Fotografija

Naloga 1

Poklicna fotografinja

Napišite analizo besedila.

Preberite članek Milana Ilića *Ko Claudia Schiffer žonglira s krompirjem*, ki je bil objavljen 4. julija 2021 na spletni strani dnevnika *Delo* (priloga 1).

Napišite **analizo besedila** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite glavne točke izhodiščnega besedila.
- Analizirajte besedilo glede na jezikovne in oblikovne značilnosti.
- Opišite, s katerimi sredstvi nagovori avtor bralke in bralce.

Besedilo naj obsega 360 do 440 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 1 / Priloga 1

Ko Claudia Schiffer žonglira s krompirjem

Njen glavni cilj je bil modno fotografijo izveči iz elegantnega okolja ter jo posneti v grdih hotelskih sobah.

Milan Ilić

Fotografije, ki jih vidimo v Kunst Hausu, zrcalijo njeno večino in umetniško moč ne samo v modni in oglaševalski fotografiji, po kateri je zaslovela, temveč tudi v dojemanju in fotografski prezentaciji narave, umetniških ateljejev, ljudi in tihožitja, ki jih upodablja. Razstava ni postavljena kronološko, temveč poskuša prikazati razvoj posebnega pristopa Elfie Semotan k temam in motivom, ki jo obdajajo. Od začetka jo je vodila ideja, da bi izrazila osebnost portretirane osebe. Zaradi tega uprizarja in konstruira različne zgodbe, za katere velikokrat najde navdih v likovni umetnosti. S svojimi fotografijami pogosto citira umetnike in njihova dela.

Najprej fotomodel

Semotanova se je rodila leta 1941 v zgornjeavstrijskem mestu Wels. Obiskovala je slovito dunajsko modno šolo Hetzen-dorf, nato je odšla v Pariz in tam živela polno desetletje. Prvih nekaj let je bila fotomodel in manekenka. Na ta način je izvedela veliko o svetu mode in fotografije. Znanje o fotografiranju in izdelavi fotografij

je pridobila od takratnega življenjskega sopotnika, kanadskega fotografa in filmskega režiserja Johna Cooka. Razvila je tedaj svoj posebni občutek za svetlobo in scenografijo. V Parizu se je spoprijateljila tudi s svojo vrstnico Sarah Moon, ki je podobno kot Semotanova bila najprej fotomodel, kasneje pa se je posvetila tudi fotografiji. Moonova je pozneje bila prva ženska, ki je snemala modele za legendarni koledar podjetja Pirelli. Semotanova in Moonova sta se se v tistih letih fotografirali v Parizu, kar se je potem razlagalo kot feministična gesta, čeprav je onidve takrat nista tako razumeli, danes pravi Semotanova.

Po vrnitvi v Avstrijo leta 1969 se je Semotanova popolnoma posvetila fotografiji, tokrat kot profesionalna fotografinja. Snemala je modo, oglase in portrete ter postala najbolj znana fotografinja v državi. Mnogi so se njenih fotografij spomnili po oglaševalskih kampanjah znanega proizvajalca spodnjega perila Palmers pa tudi po oglasih za Römerquelle, eno najbolj znanih avstrijskih mineralnih vod. Plaz feministične kritike je preplaval Semotanovo zaradi

opolzkih fotografij za Palmersove oglase. Danes pravi, da je manekenke posnela z njihovim soglasjem in navdušenjem – pa tudi, da razume, zakaj je s to serijo fotografij razburila feministke. Pravi, da bi danes zagotovo drugače snemala modele za Palmersove izdelke in druge podobne oglase, ker provokacija nikoli ni bila njen glavni motiv.

Elfie Semotan poudarja, da je bil njen glavni cilj modno fotografijo izveči iz elegantnega, ekskluzivnega in dragega okolja ter jo posneti v grdih hotelskih sobah. Zato je na primer posnela Claudio Schiffer, kako žonglira z grbavim krompirjem, in ne z brezhibnimi žogicami. Zaslovela je tudi zunaj Avstrije, vabili so jo k sodelovanju v znanih mednarodnih revijah: *Vogue*, *Elle*, *Esquire*, *Interview*, *ID*, *Harper's Bazaar*, *Allure*, *Marie Claire*, *The New Yorker* in mnogih drugih. V nekaj desetletjih je izdelala številne fotografske potopise ter tudi portrete znanih ljudi. Po razhodu s Cookom se je Semotanova v zgodnjih sedemdesetih letih poročila s slikarjem in kiparjem Kurtom Kocherscheidtom, enim najboljših avstrijskih umetnikov svoje generacije. V tem zakonu

je rodila dva sina. Kocherscheidt je umrl razmeroma mlad zaradi bolezni srca leta 1992, nato pa se je Elfie Semotan preselila v New York, kjer je imela veliko dela kot modna in oglaševalska fotografinja. Pred tem je začela profesionalno sodelovanje s Helmutom Langom, mednarodno znanim modnim oblikovalcem, ki je zaslovel po svojih minimalistično-avantgardnih kreacijah ženskih in moških oblačil ter drugih modnih izdelkov v višjem cenovnem razredu.

Starejše ženske zapostavljene

Martin Kippenberger, po rodu iz Nemčije, drugi mož Semotane, je bil prav tako znan umetnik. Zaslovel je v svetu kot slikar, umetnik instalacij in performansov, kipar in fotograf. Ta zakon ni trajal dolgo, le eno leto. Semotanova je drugič postala vdova leta 1997, ko je Kippenberger umrl zaradi

raka na jetrih. Semotanova je s Kippenbergerjem izvedla več skupnih projektov.

Pred nekaj leti je zapustila New York in se vrnila v svoje dunajsko stanovanje in hišo v Jennersdorfu na Gradiščanskem. Ob svoji retrospektivni razstavi v dunajskem Kunsthausu je odgovarjala na številna novinarska vprašanja. V intervjuju za dunajski dnevnik *Standard* je na vprašanje, kakšen portret se ji zdi uspešen, odgovorila: »Ko je ena oseba prikazana celotno, kadar ni videti zadržana in je to, kar zares je.«

Dodaja, da se ljudem pogosto ni lahko sprostiti pred kamero, ni jim lahko pregnati misli o tem, ali so videti dobro. Z izkušnjami fotomodela iz 60. let 20. stoletja se je Semotanova zavedala, da mora kot fotografinja do svojih modelov vzpostaviti drugačen odnos. Čeprav pravi, da s foto-

grafi, ki so jo snemali, ni imela slabih izkušenj, je ugotovila, da so delali narobe. Model so obravnavali kot objekt, zato rezultati niso bili optimalni.

Zdaj, ko je stara mama, v dobi pametnih telefonov in kamer ter popolnoma našminkanih najstnic, Semotanova meni, da so starejše ženske pri fotografiranju zapostavljene. »Trudim se narediti drugačne fotografije starejših žensk.« Če bo ostala zdrava, lahko od Semotane pričakujemo še kar nekaj zanimivih serij umetniških fotografij. ■

Elfie Semotan, najbolj znana avstrijska umetnica fotografije, bo konec julija praznovala 80. rojstni dan. Dunajski Kunst Haus je ob tej priložnosti postavil razstavo »Drža in poza« (»Haltung und Pose«, do 28. avgusta letos) več kot 150 del Semotane, ki prikazuje njenih šest desetletij v svetu fotografije.

Tema 2: Fotografija

Naloga 2

Zasebne fotografije in javnost

Napišite mnenjski govor.

Situacija: Na šoli organizirate delavnico na temo fotografija in učinek fotografije človeka. Z govorom želite udeleženske in udeležence opozoriti na učinek malomarnega objavljanja slik in jih osvestiti, kako lahko zavarujejo zasebnost pri fotografijah. Svojemu govoru poiščite tudi naslov.

Preberite članek *Najdejo lahko vaše fotografije, za katere ne veste, da obstajajo* avtorja Matica Tomšiča, ki je bil objavljen 10. maja 2021 na spletnem portalu *siol.net* (priloga 1).

Napišite **mnenjski govor** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Na kratko povzemite glavne točke obeh izhodiščnih besedil.
- Zavzemite stališče do objavljanja fotografij.
- Predlagajte, kako lahko uporabniki in uporabnice varno objavljajo slike.

Besedilo naj obsega 360 do 440 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 2/Priloga 1

Najdejo lahko vaše fotografije, za katere ne veste, da obstajajo

Matic Tomšič

Čeprav trdi, da ponuja pomoč pri varovanju zasebnosti na spletu, je lahko glede na to, kaj zmore, presenetljivo neznana spletna stran *PimEyes* vaša največja zasebnostna nočna mora. S *PimEyes* lahko, in to je zelo pomembno, na spletu kdorkoli najde fotografije, na katerih je vaš obraz, pa čeprav tega ne želite oziroma morda sploh ne veste, da obstajajo. Zaradi tega je *PimEyes* lahko tudi sanjsko orodje za zalezovalce.

V začetku leta 2020 je odmevalo odkritje, da v ZDA več sto različnih organov pregona na vseh ravneh, od lokalnih policijskih postaj do preiskovalnega urada FBI, uporablja umetno inteligenco za prepoznavanje obrazov osumljencev.

Storitev je razvilo do takrat neznano podjetje Clearview AI, ki je med potencialne nove trge za kontroveržno programsko opremo prištevala tudi Slovenijo. Kot so nam lani pojasnili s slovenske policije, podjetje Clearview AI s slovenskimi organi pregona takrat sicer še ni navezalo stika.

Orodje *PimEyes* deluje po podobnem principu kot programska oprema Clearview AI, saj si pri prepoznavanju obrazov pomaga z zmogljivo umetno inteligenco.

Toda tisto, kar *PimEyes* ločuje od Clearview AI, je dostopnost: medtem ko je drugi vsaj za zdaj namenjen izključno organom pregona, je orodje *PimEyes* na istoimenski spletni strani na voljo vsem z internetno povezavo.

PimEyes deluje kot spletni iskalnik, na primer kot Google, vendar tu iščemo s fotografijo in ne ključno besedo. Na *PimEyes* naložimo fotografijo osebe, lahko se tudi fotografiramo s spletno kamero, in *PimEyes* bo poiskal vse fotografije s spleta, za katere meni, da je na njih naš obraz.

Kot svoje poslanstvo *PimEyes* navaja pomoč pri varovanju naše zasebnosti, saj lahko z iskalnikom ugotovimo, kje vse na spletu so naše fotografije, in po potrebi ukrepamo, če ugotovimo krajo identitete ali pa kršitev avtorskih pravic, na primer. Pri tem lahko uporabniku pomaga tudi *PimEyes*. [...]

Kdorkoli lahko poišče kogarkoli, če plača, pa lahko tudi ugotovi, kdo je na fotografiji ali kje se je nahajal

Zgoraj navedeno vse drži. Toda *PimEyes* povsem ignorira drugo plat medalje, ki jo je pred časom pravzaprav izpostavljal kot glavno funkcijo spletne strani – da lahko z njegovo pomočjo poiščemo druge osebe.

PimEyes namreč nima nobenega mehanizma, ki bi uporabniku preprečeval, da v iskalnik naloži fotografijo kogarkoli in nato pregleda fotografije, ki vsebujejo obraz iskane osebe. Edina varovalka, ki uporabniku preprečuje, da bi takoj izvedel, kdo je oseba na fotografiji oziroma kje je nastala točno določena fotografija osebe, je plačljivost storitve *PimEyes*.

Spletna stran rezultate iskanja namreč prikaže kot delno zamegljene fotografije, ki so jim priložene povezave do spletnih strani, na katerih jih najdemo. Za dostop do spletne strani je potrebno plačilo naročnine, ki znaša od 30 do 300 ameriških dolarjev mesečno. Najcenejši naročniški paket omogoča do 25 iskanj dnevno.

Brezplačno je medtem mogoče opraviti le deset iskanj dnevno, vendar pa ni mogoče pridobiti povezave do spletnih strani, na katerih so najdene fotografije. Dražji naročniški paketi sicer ponujajo tudi tako imenovano globoko iskanje za še natančnejše rezultate.

Našel je fotografije, ki jih Google ne, in eno, za katero avtor sploh ni vedel, da obstaja

Kako natančen je *PimEyes*? Avtor prispevka je za preizkus uporabil iskanje z eno od svojih fotografij izpred dveh let. *PimEyes* je takoj našel nekaj avtorjevih fotografij, natančnejše selfijev, ki so bili objavljeni v testih kamer pametnih telefonov in drugih člankih na portalu *Siol.net*. Gre za javne in z vidika varovanja zasebnosti neproblematične fotografije.

Toda *PimEyes* je našel še eno fotografijo, za katero avtor članka ni vedel, da je sploh bila posneta oziroma da so ga takrat sploh fotografirali. Gre za fotografijo s tehnološkega dogodka, ki je potekal pred nekaj leti. Navdušujoče in hkrati malce strašljivo je, da gre za posnetek obraza iz profila, medtem ko je bila fotografija, ki jo je za iskanje analiziral *PimEyes*, posneta od spredaj.

To je potencial *PimEyes*, na katerega vodstvo *PimEyes* ne opozarja dovolj oziroma se glede njega morda načrtno spreneveda. Kdorkoli lahko s Facebooka, na primer, vzame fotografijo vašega obraza in jo spusti skozi *PimEyes*, da bi našel vaše morebitne fotografije, ki so objavljene drugje na spletu. Zamislimo si samo nekaj mogočih scenarijev:

- Odličen kandidat za odgovorno delovno mesto strogo ločuje svojo kariero in zasebno življenje. Fotografijo, ki jo je priložil življenjepisu ali ki jo ima na svojem profilu na družbenem omrežju LinkedIn, njegov potencialni novi delodajalec naloži na *PimEyes* in odkrije, da je kandidat v prostem času aktivist na shodih drugega političnega pola. Kandidat zaposlitve ne dobi.
- Moški je obseden z žensko (ali obratno!) in jo že nekaj časa zalezuje, vendar ne pozna njenega imena. Nekoč mu jo uspe na skrivaj fotografirati. *PimEyes* mu razkrije njeno ime, morda tudi delovno mesto ali celo domači naslov.

Megla v ozadju strašljivo natančne tehnologije

Informacije o ljudeh oziroma podjetju, ki upravlja spletni portal *PimEyes*, so skope. *PimEyes* deluje (oziroma vsaj internetna domena *pimeyes.com*) od leta 2017, ko je iskalnik, podprt z umetno inteligenco, ustanovilo zagonsko podjetje s sedežem v Vroclavu na Poljskem.

PimEyes je kasneje kupilo podjetje Face Recognition Company, ki se glede na ime ukvarja z razvijanjem rešitev za prepoznavanje obrazov. Če sklepamo po profilu na družbenem omrežju LinkedIn, ima podjetje tri zaposlene, prostore pa v britanski prestolnici London. Pravi sedež podjetja je sicer v priljubljeni davčni oazi evropskih poslovnežev – v poštnem nabiralniku na Sejšelih, razkriva pravilnik o zasebnosti na spletni strani *PimEyes*.

Vir: <http://siol.net/digisvet/novice/najdejo-lahko-vase-fotografije-za-katere-ne-veste-da-obstajajo-551866> [14. 12. 2023], skrajšano.

Tema 3: Čas

Naloga 1

Spreminjanje časa

Napišite razpravo.

Preberite članek *Premaknili smo uro, kako dolgo jo bomo še premikali?* avtorja Staša Zgonika, ki je bil objavljen 24. marca 2022 na novičarskem portalu *n1info.si* (priloga 1).

Napišite **razpravo** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite glavne točke iz besedila.
- Razpravljajte o različnih utemeljitvah glede polletnega premikanja urinega kazalca.
- Komentirajte slabosti in prednosti spreminjanja časa dvakrat na leto.

Besedilo naj obsega 405 do 495 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 1 / Priloga 1

Premaknili smo uro, kako dolgo jo bomo še premikali?

Staš Zgonik

Spomladanski premik ure, ki nam odščipne uro spanca, ima negativen vpliv na počutje in prometno varnost. A hkrati premik kazalcev za eno uro naprej prinese tudi daljše svetle popoldneve in s tem pomeni simbolni izhod iz zimske temačnosti. Čeprav veliko ljudi sam premik ure sprejema z nejevoljo, je večina zadovoljna z rezultatom. Nocojšnji premik ure skoraj zagotovo ne bo zadnji. Vprašanje morebitne ukinitve premikanja ure v EU ostaja v predalu Evropskega sveta in čaka na manj turbulentno politično obdobje. Ameriški senat je medtem prejšnji teden presenetljivo soglasno potrdil zakonski predlog, po katerem bi ZDA celo leto ostale na poletnem času.

V noči s sobote na nedeljo bomo ure ob dveh zjutraj prestavili za eno uro naprej in s tem prešli na poletni čas. V soboto je sonce zašlo ob 18.23. V nedeljo bo sončni zahod ob 19.24. Pridobili bomo eno uro popoldanske sončne svetlobe. Do zadnjega oktobrskega konca tedna, ko bomo spet prešli na zimski čas. Čeprav je Evropska komisija že pred skoraj štirimi leti predlagala ukinitvev premikanja ure, države članice EU o tem še vedno niso dosegle dogovora.

Večina javnosti, politike in strokovnjakov se sicer strinja, da je premikanje ure v današnjem času nesmiselno in nadležno. Razdeljeni pa smo pri vprašanju, kakšna bi bila nadomestna rešitev. Večina ljudi v Sloveniji si glede na spletno posvetovanje, ki ga je leta 2018 izvedla Evropska komisija, želi stalni poletni čas. Večina med nami ima pač rada dolge poletne večere.

Strokovnjaki za spanje pa na drugi strani zagovarjajo stalni zimski čas, češ da je bolj usklajen z našim naravnim ritmom, z našo biološko uro. Evropsko združenje za raziskave spanja v pismu Evropski komisiji navaja, da bi stalni zimski čas »izboljšal spanec, imel pozitivne zdravstvene učinke na srce in telesno težo. Znižala bi se incidenca raka, zmanjšala bi se poraba alkohola in tobaka. Ljudje bi bili psihološko bolj zdravi, izboljšala bi se učinkovitost v šoli in službi.«

Evropska komisija je odločitev, kateri čas izbrati za stalnega, prepustila državam članicam EU, a s pričakovanjem, da se bodo med seboj uskladile in s tem preprečile zmedo v delovanju čezmejnih storitev. To pa se je izkazalo za precej težjo nalogo od pričakovanj. Medtem ko se je denimo slovenska politika nagibala k stalnemu zimskemu času, se je Hrvaška zaradi pozitivnih učinkov na turizem ogrevala za stalni poletni čas.

Nezmožnost hitrega konsenza je povzročila zastoj pri ukinjanju premikanja ure v EU. Predlog, ki ga je leta 2018 pripravila Evropska komisija in je dobil podporo Evropskega parlamenta, bi moral potrditi tudi Svet Evropske unije. A vladni predstavniki držav članic so o predlogu nazadnje razpravljali leta 2019, nato pa ga nobena od predsedujočih držav EU ni več uvrstila v svoje delovne programe. Tovrstna vprašanja je sprva zasenčila epidemija covid-19, zdaj pa še vojna v Ukrajini.

Kot so nam povedali v službi Sveta EU za odnose z javnostmi, v zvezi s tem vprašanjem v zadnjih mesecih ni bilo nobenega premika. Predlog je torej za nedoločen čas obležal v predalu.

ZDA na poti k stalnemu poletnemu času?

Ameriški senat je prejšnji teden presenetljivo soglasno sprejel predlog zakona, ki za celinski del ZDA predvideva stalni poletni čas. Tako imenovani »zakon za zaščito sonca« (angl. Sunshine Protection Act) je v sprejetje po hitrem postopku predlagal republikanski senator iz zvezne države Florida Marco Rubio, in ker mu nihče ni nasprotoval, je bil potrjen kar brez glasovanja. Naknadno se je izkazalo, da nekateri člani senata sploh niso vedeli za vloženi zakon in mu tako niso mogli ugovarjati.

Predlog zakona mora sicer potrditi še ameriški kongres, kjer pa je njegova usoda po poročanju časnika *Washington Post* precej negotova. Ameriški strokovnjaki za spanje ob tem, tako kot njihovi evropski kolegi, opozarjajo, da bi bil z vidika javnega zdravja boljša možnost stalni zimski (standardni) čas.

ZDA so se enkrat pri tem že opekle. Med energetske krize leta 1973 so za dve leti poskusno uvedli stalni poletni čas, a so ga že po enem letu opustili in se vrnili k premikanju ure. Starši so se namreč začeli množično pritoževati, da njihovi otroci pozimi v šolo hodijo še v trdi temi, kar močno povečuje njihovo ogroženost v prometu.

Kot je takrat poročal *New York Times*, je bila decembra 1973 javnomnenjska podpora stalnemu poletnemu času 79-odstotna. Do februarja 1974, v samo dveh mesecih, je podpora upadla na 42 odstotkov.

V Sloveniji bi v primeru uvedbe stalnega poletnega časa na vrhuncu zime sonce vzšlo šele malo pred 9. uro zjutraj. Tudi slovenski otroci bi v šolo hodili v trdi temi.

Če si torej hkrati želimo tako dolge poletne večere kot svetlejšo in s tem varnejšo zimsko poti v šolo in službo, se je treba sprijazniti z nadaljnjim premikanjem ure.

Vir: <http://n1info.si/novice/slovenija/premikanje-ure-kako-dolgo-premik> [14.12.2023].

Tema 3: Čas

Naloga 2

Čas in upravljanje s časom

Napišite povzetek.

Situacija: Za mladinsko prilogo tednika *Nedelja* naj bi napisali prispevek o času in upravljanju s časom. Za osnovo vam služi intervju.

Preberite intervju s Primožem Božičem *Stvari, v katerih ne uživam, ne delam*, ki je bil objavljen na spletnem portalu *mladismo.si* (priloga 1).

Napišite **povzetek** in pri tem upoštevajte naslednja navodila:

- Povzemite tematiko besedila.
- Predstavite življenje in poklic Primoža Božiča.
- Navedite, kako s svojim časom upravlja intervjuvanec in kaj predlaga za boljše upravljanje s časom.

Besedilo naj obsega 315 do 385 besed. Vsak odstavek začnite pisati v novi vrsti.

Naloga 2/Priloga 1

Stvari, v katerih ne uživam, ne delam

Kako od srednješolca s težavami s produktivnostjo do uspešnega poslovneža, ki za svetovanje računa več sto evrov na uro? Primož Božič, najuspešnejši slovenski blogger, ki svoj poslovni čas deli med Slovenijo in Ameriko, pravi, da je najbolj pomembno dobro upravljanje s časom. Sam je o produktivnosti prebral ogromno knjig in kmalu ugotovil, da lahko svojo izkušnjo deli na spletu, njegov blog pa je do zdaj obiskalo že več kot 250 tisoč ljudi.

mladismo.si: Kako si se odločil za smer študija?

Primož Božič: Študiral sem računalništvo na Fakulteti za računalništvo in informatiko. Za to smer sem se odločil, ker sem kot otrok rad igral igrice na računalniku. Mislil sem, da mi bo zaradi tega zanimivo tudi programiranje, vendar žal ni bilo tako.

Katera znanja ti je dal študij, ki jih uporabljaš tudi v svojem poslu zdaj?

Če sem povsem iskren, zelo malo. Podjetništvo je v praksi zelo drugačno kot teorija, ki jo učijo na fak-su. Uporabljam nekaj znanja iz programiranja pri urejanju svoje spletne strani, vendar za večje projekte raje najamem programerje, ki so v tem veliko boljši od mene.

Naziv tvojega podjetja je »Posrednješolsko neterciarno izobraževanje«. Kaj to pravzaprav pomeni?

Ukvarjam se predvsem s poslovnim svetovanjem. Ta oblika podjetja je bila najbližja moji poslovni ideji, čisto iskreno pa niti ne vem, kaj ta naziv pomeni.

Kako si prišel do prvih strank? So te poiskali drugi?

Prve (in tudi vse nadaljne) stranke sem dobil preko spleta. Začelo se je z branjem mnogih knjig o produktivnosti in osebnostni rasti, ki jih večina ljudi nikoli ne prebere. Ko sem to znanje uporabil v svojem življenju, sem postal veliko bolj produktiven in organiziran. Nato sem pomislil, »Zakaj pa ne bi tega znanja in mojih izkušenj delil še z drugimi ljudmi?«.

Tako sem ob šestih zjutraj v stanovanju mojih staršev začel moje nasvete deliti preko spletnega foruma. Napisal sem zelo detajlen vodič o produktivnosti, ki ga je prebralo več kot 200.000 bralcev in je bil preveden v 7 jezikov. Prve stranke so me našle prek tega vodiča.

Popoldne in zvečer je veliko težje biti produktiven. Popoldne sem bolj utrujen, se raje družim s prijatelji ali pa gledam nogomet, zato mi je bolje opraviti vse delo dopoldne. Vseeno pa trenutno ne vstajam ob štirih zjutraj, ampak med 8. in 9. uro zjutraj.

Koliko strank imaš trenutno? Je bolj zanimivo delo z več manjšimi ali manj večjimi strankami?

Moje spletne tečaje je kupilo na stotine ljudi, v manjših skupinah pa trenutno svetujem okoli 15 strankam naenkrat. Meni je najbolj zanimivo delati z ljudmi, ki so že zelo uspešni v življenju in želijo svoje znanje naprej deliti z drugimi ljudmi.

Ena mojih strank je bivši agent Novaka Djokovića, Marata Safina in Dinare Safin. Druga stranka je pevska in kitaristka, ki se letos poteguje za Grammyja. Tretja stranka je direktorica velike Blockchain firme v letalski industriji.

Najbolj uživam z ljudmi, ki ne iščejo izgovorov, temveč so izjemno ambiciozni in zagnani. Uživam tudi v delu z ljudmi, ki se jim ne gre samo za denar, temveč želijo prinesiti neko dodano vrednost temu svetu.

Bi zase rekel, da imaš sanjsko službo?

Definitivno uživam v svojem delu in v svobodi, ki ga prinaša.

Rad potujem, se družim z ostalimi ekstremno uspešnimi ljudmi, in pomagam drugim razvijati njihov podjetja s svojim znanjem. Trenutno definitivno delam točno to, kar si želim delati v življenju in svoje delo opravljam z veseljem.

Kaj ti pomeni čas? Kako časovno usklajuješ vse projekte?

Čas je zame ena najpomembnejših stvari, saj porabljenega časa ne moreš dobiti nazaj. Zato zelo ščitim svoj čas in pazim na to, da drugi ne urejajo mojega časa s sestanki, mejli in sporočili.

Trenutno opravljam delo s strankami med sredo in petkom popoldne, dopoldne in v ponedeljek in torek imam čas za pisanje člankov in razvijanje novih spletnih tečajev, čez vikend pa si vzamem »off« in načeloma ne delam.

Nekateri pravijo, da je težje obveznosti najbolje narediti zjutraj. Kaj pa ti meniš, da je najboljši način za učinkovit »time management«?

To zame definitivno drži, saj je popoldne in zvečer veliko težje biti produktiven. Popoldne sem bolj utrujen, se raje družim s prijatelji ali pa gledam nogomet, zato mi je bolje opraviti vse delo dopoldne. Vseeno pa trenutno ne vstajam ob štirih zjutraj, ampak med 8. in 9. uro zjutraj.

Osebno mislim, da ne obstaja en način time managementa, ki bi bil primeren za vsakogar. Imam prijatelja, ki je programer in z veseljem dela do treh zjutraj. Imam prijatelja, ki vstaja vsak dan ob petih zjutraj, a hodi ob devetih zvečer spat. Imam tudi prijatelja ki vodi zelo uspešno podjetje in vsak dan veliko časa posveti igranju računalniških igrice.

Najboljše je če sprobaš par različnih sistemov za time management, in potem še naprej uporabljaš in prilagodiš tistega, ki ti najbolj ustreza.

[...]

Kaj je v tvojem življenju prioriteta?

Prioritere imam trenutno tri. Prva je družina in razmerje s svojo punco, druga je razvoj svojega podjetja in tretja je doseganje dobrih rezultatov v Powerliftingu (troboju dvigovanja uteži).

Kako usklajuješ delo s prostim časom?

Med 8 zjutraj in 5 popoldne ves svoj čas posvečam delu. Med 5 in 8 zvečer posvečam čas treningom Powerliftinga, zvečer pa se družim s prijatelji ali preživljam čas s punco. Čez vikend pa poskušam iti kam iz Ljubljane, »na lepše« in se odklopiti od dela. V prostem času rad berem knjige, hodim na izlete, potujem, organiziram zabave in hodim v savno, da se dobro spočijem.

[...]

